

BEGIVENHEDER I SORØ AMT
UNDER KRIGEN MED ENGLÆNDERNE

1807—14

Af

M. A. Ebbesen.

Aarbogen for 1938 meddelte undertegnede nogle Oplysninger om de Bataljer, der fandt Sted ved Øerne Omø og Agersø under Krigen med Englænderne. Naar der i det følgende skal berettes en Del om de Begivenheder, der forefaldt paa Landjorden under nævnte Krig, maa det straks bemærkes, at Krigen jo var en udpræget Søkrig, saa om egentlige Krigstildragelser bliver der ikke Tale.

Den 29. August 1807 var det for Danmark saa lidet berømmelige Slag ved Køge blevet udkæmpet. Landeværnet, der førtes af Generalmajor Castenschiold (Borrebys daværende Ejer), var aldeles uøvet og havde ikke været forsynet med de nødvendige Vaaben. Adskillige Landeværnssoldater havde kun haft Leer og Høtyve at forsvare sig med, og straks ved Fjendtlighedernes Begyndelse tog de Flugten. Kronprins Frederik udtalte i et Brev¹⁾ til sin Adjudant, at Soldaterne „af Frygt og Uvane have faaet Kanonfeberen og have næsten ved det blotte Syn af 1400 Fjender flygtet hobevis“. I et andet Brev til Generalmajor

Castenschiold trøster han denne og beder ham huske, at Amerikanerne ogsaa løb ved Frihedskrigens Begyndelse, men senere tog sig sammen, og at Soldaternes Ukendskab til Krigsførelse var en Undskyldning. Den Tillid, Kronprinsen viste Castenschiold efter Slaget, tyder ogsaa paa, at han ikke tillagde ham nogen Skyld i Nederlaget.

I Tiden efter dette Slag og efter Københavns Bombardement oversvømmedes Sjælland af engelske og tyske Tropper. En større hannoveransk Styrke under General Linsingen var nemlig blevet landsat for at hjælpe Englænderne. Ogsaa Sorø Amt hjem-søgte af de fjendtlige Hærafdelinger. Den 31. Aug. ankom General Linsingen til Ringsted med 3000 Mand²⁾, og hele Efteraaret havde man her Indkvartering af fremmede Tropper. Den 5. September modtog Kronprinsen et Brev fra Grev Hans Rantzau¹⁾, der midlertidigt opholdt sig i Skælskør. Greven fortæller paa tysk, at Aftenen før var de første Englændere redet igennem Slagelse; de foregav at have Brev til Admiralen ved Korsør; men til andre havde de givet anden Besked. Til Korsør var de dog kommet; thi Greven havde selv fulgt dem to Mil.

Denne Observation stemmer ogsaa godt nok med en Meddelelse fra Kronprinsen selv¹⁾ af 9. September. Det hedder heri, at Korsør er besat med 600 Mand fjendtligt Infanteri og 70 Kanoner, og i Skælskør ligger fjendtligt Kavalleri. Den 7. Oktober meddeler Kaptajn R. Krag¹⁾, at han paa en Rejse har iagttaget Trophefskydninger. I Slagelse laa der nu 500 engelske Jægere, foruden en Del Infanteri og Kanoner, der skulde afgaa til Korsør. Snart gik Troppebevægelserne dog den modsatte Vej. Ifølge de Regler, der var

opstillet for Københavns Overgivelse, skulde Englænderne og Tyskerne forlade Landet senest den 18. Oktober, og da der ikke fra dansk Side forelaa Brud paa Reglerne, vilde Englænderne ogsaa holde dem³). Den 13. Oktober indskibedes de tyske Tropper fra Holmen, og i de følgende Dage ankom ogsaa Englænderne til København for at blive indskibet.

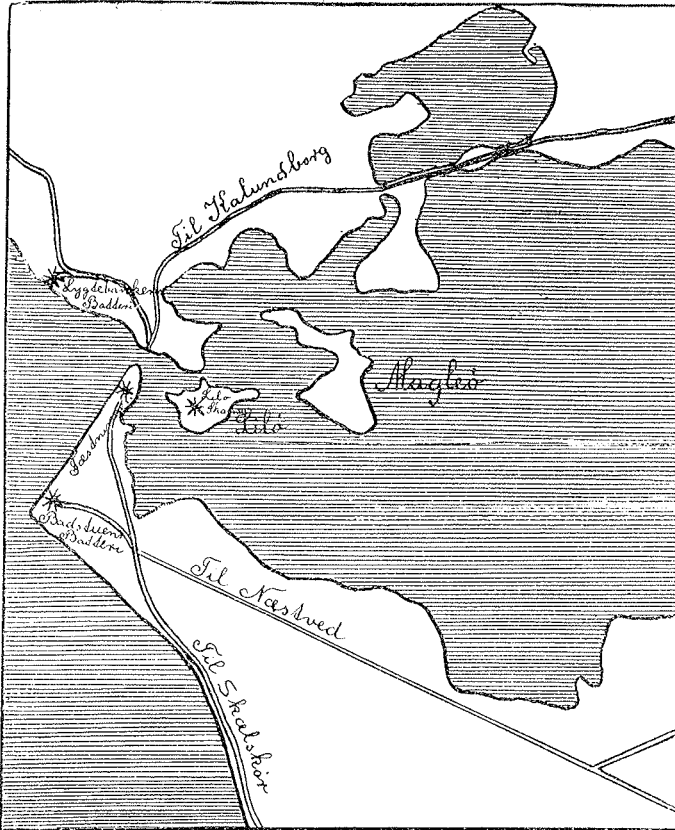
Fra flere Sider omtales de nævnte Indkvarteringer som ubehagelige for Værterne. Officererne var meget brøsig og krævede ofte større Leverancer fra Befolkningen, end den var i Stand til at yde. Ingen maatte færdes ud og ind gennem Byportene uden engelske Pas²), og hist og her undsaa Soldaterne sig ikke ved at ødelægge Redskaber, Vogne og andre Ejendele. En samtidig Forfatter⁴) mener, at det særlig var i Slutningen af Felttoget, der blev foretaget Voldshandlinger. I Begyndelsen mente Englænderne, at Danmark skulde staa under England, og mange engelske Soldater hjalp deres Værter med at bjerge Høsten. Andre Steder gik det dog i modsat Retning med Hjælpsomheden, idet Bønderne maatte lade Sæden staa paa Marken, fordi Laderne var fulde af Soldater. I Ringsted²) blev en Bager slæbt i Vagten og truet med Fugtel (Slag af den flade Sabelklinge), fordi han havde brændt en Steg, han skulde tillave til Soldaterne.

De Leverancer, som Borgere og Bønder maatte yde, skulde ifølge engelsk Ordre godtgøres; men i mange Tilfælde fik de intet. Det var imidlertid den danske Regerings egen Skyld, da den udviste den Kommission, der skulde betale den engelske Regerings Gæld.

Ganske bortset fra, at det naturligvis var med

blandede Følelser man betragtede de fjendtlige Tropper, maa det have været et imponerende Skue at iagttage deres Marcher. Det var Soldater i alle Vaabenarter og i fremmedartede Uniformer; men næppe var de borte, før vore egne Tropper livede op i Byerne. Landhæren, der for største Delen havde opholdt sig ved Sydgrænsen, førtes nu til Sjælland for at beskytte Øen mod nye Angreb.

Over Storebælt foregik idelige Troppetransporter i de mørke Efteraarsnætter. Ganske ufarlige var de ikke; thi engelske Krigsskibe laa endnu paa Lur ved vore Kyster, og man følte mere og mere Savnet af faste Batterier og Skanser langs disse. Den 2. Decbr. 1807 skrev Kronprins Frederik til Oberstløjtnanterne Suckow og Beck, henholdsvis ved Ingeniørkorpset og Artilleriet⁵⁾: „Korsør Fæstning er meget vigtig, i Særdeleshed i en Søkrig med England, thi det er et fast Punkt, som det er nødvendigt at beholde, da man ellers aldrig kan sige at være Mester af at lande i Sjælland eller at forhindre Fjenden fra at lande paa det sikreste og bekvemmeste Sted, og da det er en Nødvendighed der at have en Del af Roflottillen, saa bør denne ogsaa der kunne være under Beskyttelse af Fæstningen. Til den Ende bør Brystværnet paa den Del af denne Fæstning, som vender imod Søsiden, forhøjes til 6 Fod, for bag ved samme at kunne placere otte 36 pundige Kanoner paa Slæderapperter samt to Morterer. Endvidere maa den nordnordøstlig for Fæstningen liggende Ø, Lilø kaldet, hvor endnu Rudera af de gamle Skanser ses, befæstes med et Værk med 6 Fod højt Brystværn, og bag samme sættes langtrækkende Skyts paa Slæderapperter, samt Morterer, for derfra at kunne sekun-

Kort over Korsøregnen med de i Stykket nævnte Batterier.
Som man ser, gik Vejen til Skælskør dengang langs Stranden.

deres Fæstningen, samt dominere denne og Omegnen. For at forsvare Indløbet til Korsør bør den Bakke, som Lygtetaarnet ligger paa, og som er nord-nordvest for Korsør, befæstes med et sluttet Værk og besættes med nogle 36 pundige el. 24 pundige Kanoner, ligesom

den sydvest for Korsør udløbende Pynt af Landet ogsaa bør befæstes med et sluttet Værk og besættes med langtrækkende Skyts.“

Til at anlægge disse Værker udpegedes Overkvartermester Gode du Plat, der ud paa Foraaret gik i Gang med Arbejdet. Den 28. Marts 1808 indberettede han til Kongen⁶⁾, at Korsør Fæstning var forsynet med et brugbart Batteri 12 pundige Kanoner, da de dertil bestemte større Kanoner endnu ikke var ankommet. Der fandtes tilstrækkelig Ammunition, da Krudttaarnet var tæt bepakket; derimod manglede der ganske Sluknings- og Sprøjteredskaber. Det nordre Batteri paa Lygtebanken var saa vidt færdigt, at Kanonerne kunde bringes derhen, selv om der endnu manglede en Del Jordarbejde. Det søndre Batteri ved Badstuen var endnu ikke paabegyndt; men Jægerne havde opkastet et interimistisk Brystværn, forsynet med de til Palisader beregnede Bjælker, saa at man i Løbet af en Dags Tid ogsaa kunde skyde herfra. Den Garnison, der stod til Raadighed til Vagt og Skansegravning, var paa 260 Mand; dels Infanteri af 2. jyske Infanteriregiment, dels Jægerkompagniet af samme Regiment.

Den 11. April kunde du Plat melde⁶⁾, at Lygtebankens Batteri nu var helt færdigt, og at Arbejdet paa Badstuebatteriet skred godt fremad, dog sinkedes det ved, at Jægerkompagniet var beordret andetsteds hen. I Løbet af kort Tid blev imidlertid ogsaa dette Batteri færdigt. Skansen paa Lilø omtales slet ikke i du Plats Indberetninger; maaske har man nøjedes med at udbedre det gamle Anlæg. Brugt blev den i hvert Fald; thi i Fortegnelsen over Batterierne og deres Armering 1809 nævnes⁷⁾: Lillø Skanse med

4 Stk. 18 pundige Kanoner, 8 Stk. 12 pundige Kanoner og 4 Stk. 100 pundige Morterer, Korsør Fæstning med 8 Stk. 18 pundige Kanoner og 2 Stk. 100 pundige Morterer, Lygtebankens Batteri med 6 Stk. 36 pundige Kanoner og 2 Stk. 100 pundige Morterer og Badstuebatteriet med 6 Stk. 36 pundige Kanoner.

Inden disse Batterier blev færdige, havde Gode du Plat faaet endnu et Job, idet Kongen havde befalet ham at undersøge⁶⁾, hvilken Betydning Øerne Omø og Agersø havde for Kommunikationen (Forbindelsen) mellem Sjælland og Fyn. I den Anledning foretog han vidtgaaende Undersøgelser, og d. 1. April 1808 satte han sig til at forfatte en statistisk, geografisk og strategisk Beskrivelse af Øerne. I Beretningen, der er paa flere Folioark, gør han udførligt Rede for, hvor mange Ejendomme der var paa Øerne, hvor mange vaabenføre Karle og Mænd der fandtes, hvor stor hele Befolkningen var o. s. v., og for hver enkelt Del af Kysten paa de to Øer beskrives, hvilke Muligheder der kan være for en Landgang af Englænderne. I sin Skrivelse betoner du Plat, at Øboerne er ængstelige for, at Englænderne skal besætte deres Ejendomme, og at mange har bragt deres Værdisager i Sikkerhed i Skælskør.

Efter denne store Indberetning gik der forholdsvis lang Tid, før du Plat igen fik noget med Øerne at gøre; men i Juni maatte han i Gang med en ny Undersøgelse, idet det havde vist sig uholdbart at opretholde Overfarten ved Korsør. Den 19. Juni gav Kongen Ordre til, at du Plat sammen med Kaptajn Guldberg paa Agersø skulde undersøge, hvor paa Omø man med størst Fordel kunde anlægge et Batteri.

Under disse Undersøgelser kom de to Herrer til

det Resultat, at der var to Punkter paa Øen, der egnede sig til Anlæggelse af et Batteri. Det ene Punkt var Øens sydvestlige Odde (Langelands Øre), der havde den Fordel, at Værket kunde trækkes længst muligt over mod Langeland, saa at Kanonernes Rækkevidde blev større; men da hele Terrænet derude var lavt, fladt og sumpet, maatte der meget stærke Volde til, for at Anlægget kunde holde, og det vilde være et voveligt Arbejde at begynde paa, et Sted, hvor man var udsat for at blive beskudt af Fjenden fra alle Sider. Desuden var Afstanden til Byen saa stor, at man ikke under Belejring kunde vente Forsyninger herfra, hvorfor man ikke alene maatte indrette sig saadan, at Mandskabet til Stadighed laa derude; men man maatte ogsaa have eget Marketenteri.

Det andet Punkt var nogle Acre lige uden for Kirkebyen. Dette Sted laa ganske vist længere inde paa Øen; men det havde den Fordel, at Batteriet ikke kunde flankeres, og for de Skibe, der søgte Læ i Bugten, naar de blev jagede af Englænderne, vilde det være en uvurderlig Støtte. Da dette Sted laa saa tæt ved Byen, vilde man ogsaa kunne regne med Assistance herfra under Angreb, hvorfor man kunde regne med en ringere Styrke, og i alle Tilfælde kunde man undgaa at have Marketenteri ved Batteriet, da Soldaterne kunde indkvarteres hos Landmændene.

I samme Skrivelse foreslog du Plat at anlægge et Batteri paa Agersø til at beherske Omøsund og et paa Stignæs, der skulde dække de Skibe, der sejlede gennem Agersøsund, samt beskytte Kanonbaade og Sejlskibe, der ankrede op ved Tærskelen, en Grund, der den Dag i Dag bliver stærkt benyttet som Ankerplads.

du Plats Indberetning afsendtes den 22. Juni, og

allerede den 24. Juni gav Kongen Ordre til de tre Batteriers Opførelse. Paa Omø valgtes det sidstnævnte Sted, og for at faa tilstrækkelig Plads maatte man nedrive Skolen. Som et andet Kuriosum kan nævnes, at Stigsnæs Batteris høje Redoute blev bygget over en tidligere Oldtidshøj. Da Forbindelsen Korsør—Nyborg allerede nu blev nedlagt og andre Ruter oprettet (se Aarbogen 1938), blev der lagt stærkt Pres paa Arbejdet med de nye Batterier.

I Foraaret 1808 var der gaaet store Troppetransporter over Storebælt, idet Napoleon havde sendt os 5 Divisioner Spaniere, Franskmænd og Hollændere til Hjælp. Det var Meningen, at Tropperne kun skulde marchere gennem Danmark og derefter sættes over Øresund for at bekæmpe Sverrig, der havde sluttet sig til vore Fjender; men kun de to spanske Regimente „Asturias“ og „Guadalajara“ naaede over Storebælt. Den 17. og 24. Maj førtes Hovedstyrken af disse Regimente over, dels fra Nyborg, dels fra Kerteminde. Nogle Kompagnier førtes fra Svendborg over Langeland og Lolland. Den 26. Maj naaede Tropperne Slagelse⁸⁾, hvor de foreløbigt indkvarteredes for dog snart at afgaa til Roskilde. Overalt blev de modtaget med største Gæstfrihed, og selv opførte de sig mønsterværdigt og blev gode Venner med Værterne.

Underlig fremmedartet maa det have virket at se disse Sydens ridderlige og galante Skikkelser i vore Gader. De to nævnte Regimente var begge Infanteriregimente, og de spanske Fodfolk bar for Størstedelen hvide Uniformer⁹⁾. De højere Officerer var Franskmænd i straalende Uniformer; men de forstod ikke at vinde Spanierne for sig. Overalt hørte man det smukke spanske Sprog blive talt, og i Stedet for

de vante Egennavne lød de fremmede Navne i Gaderne: Fernando, Josepho, Pietro o. s. v. Officererne medførte deres Mulæsler, som de pyntede med røde Baand, naar de brugte dem til Rideture²⁾). Stigbøjlerne var af Træ; men de spanske Underofficerer sad i Reglen paa Kvindevis med begge Ben til samme Side.

Nogle af deres Skikke forekom bagvendte, som naar de slog Haanden fremetter, hvis de vilde kalde en til sig. For en Dansker kunde det jo kun optages som en afværgende Bevægelse. I deres Gudsdyrkelse var de meget alvorlige og viste stor Ærbødighed for alt, hvad der kunde minde om Helgenbilleder. Ofte gik de ind og knælede i Kirkerne; men deres Andagter og Gudstjenester holdt de i fri Luft. I Ringsted samledes de f. Eks. paa Torvet. Drikkeri og Tøjlesløshed blev man sjældent Vidne til, saa naar Brændevinen i Slagelse var ved at slippe op under deres Indkvartering¹⁰⁾, saa maa det have været, fordi Byen ikke var indstillet paa saa store Indkvarteringer. Derimod kunde de ikke sige sig fri for smaa Kærlighedseventyr. I den danske Digtning lever Mindet om Spaniernes Ophold stadig, jvnf. f. Eks. Blichers Novelle „Le Petitmaitre d. Ecole“ og H. C. Andersens Skuespil „Da Spanierne var her“.

Desværre fik det gode Forhold til de fremmede Tropper en brat Ende. I Spanien havde Begivenhederne formet sig saadan, at det spanske Folk var blevet Napoleons Fjende, og en skønne Dag udbrød der Mytteri mod nogle franske Officerer i Roskilde. For at have mere Kontrol med og Herredømme over de spanske Styrker gav Kongen da Ordre til, at de skulde fordeles paa de fire Byer: Roskilde, Ringsted, Sorø og Slagelse.

Paa den Maade fik Sorø Amt igen spansk Indkvartering; men nu var Forholdet lidt mere køligt. Spanierne var bange for at blive afvæbnede, hvorfor de mødte med en vis Mistillid, der heller ikke var ubegrundet; thi den 9. August omringedes deres Kantonementer af dansk Infanteri, Artilleri og Kavalleri. Hovedmændene for Mytteriet krævedes udleveret, hvad de ogsaa blev; men man var stadig bange for, at Spanierne skulde gaa over til Englænderne ved at flygte over Korsør, Skælskør eller Reersø. Den 11. og 12. August blev Tropperne derfor helt afvæbnede, hvorefter de betragtedes som Krigsfanger.

Denne Begivenhed blev den sidste egentlige Krigstildragelse paa Sjælland under den syvaarige Krig. Englænderne forsøgte ikke, som det en Tid var ventet, at gøre Landgang paany. For en Sikkerheds Skyld maatte store Styrker af dansk Mandskab stadig ligge langs Kysterne, hvilket var en stor Byrde for de paagældende Egenes Befolkning, men ogsaa en Gene for Soldaterne, der var lede og kede af den megen Lediggang.

KILDEHENVISNINGER:

1. Generalstaben: Meddelelser fra Krigsarkiverne.
2. Tidsskriftet „Museum“ (4. Aargang).
3. H. J. Blom: Krigstildragelserne i Sjælland 1807.
4. Fr. Münter: Københavns Belejring.
5. } Rigsarkivet (Indkomne Skrivelser til Generaladjutantstaben).
6. }
7. C. F. Wandel: Søkrigen i de dansk-norske Farvande 1807-14.
8. Karl Schmidt: Meddelelser om de Begivenheder, som knyttede sig til de fremmede Troppers Ophold i Danmark i 1808.
9. Frederik Schiern: Historiske Studier I.
10. N. P. Larsen: Spansk Indkvartering (Kronik i „Sorø Amtstid.“)